

SZILÁGYI ALADÁR

„Képzőművészként fordulok más érzékszervekhez”

Kozári Hilda intervenciója az Antal–Lusztig-gyűjteményben

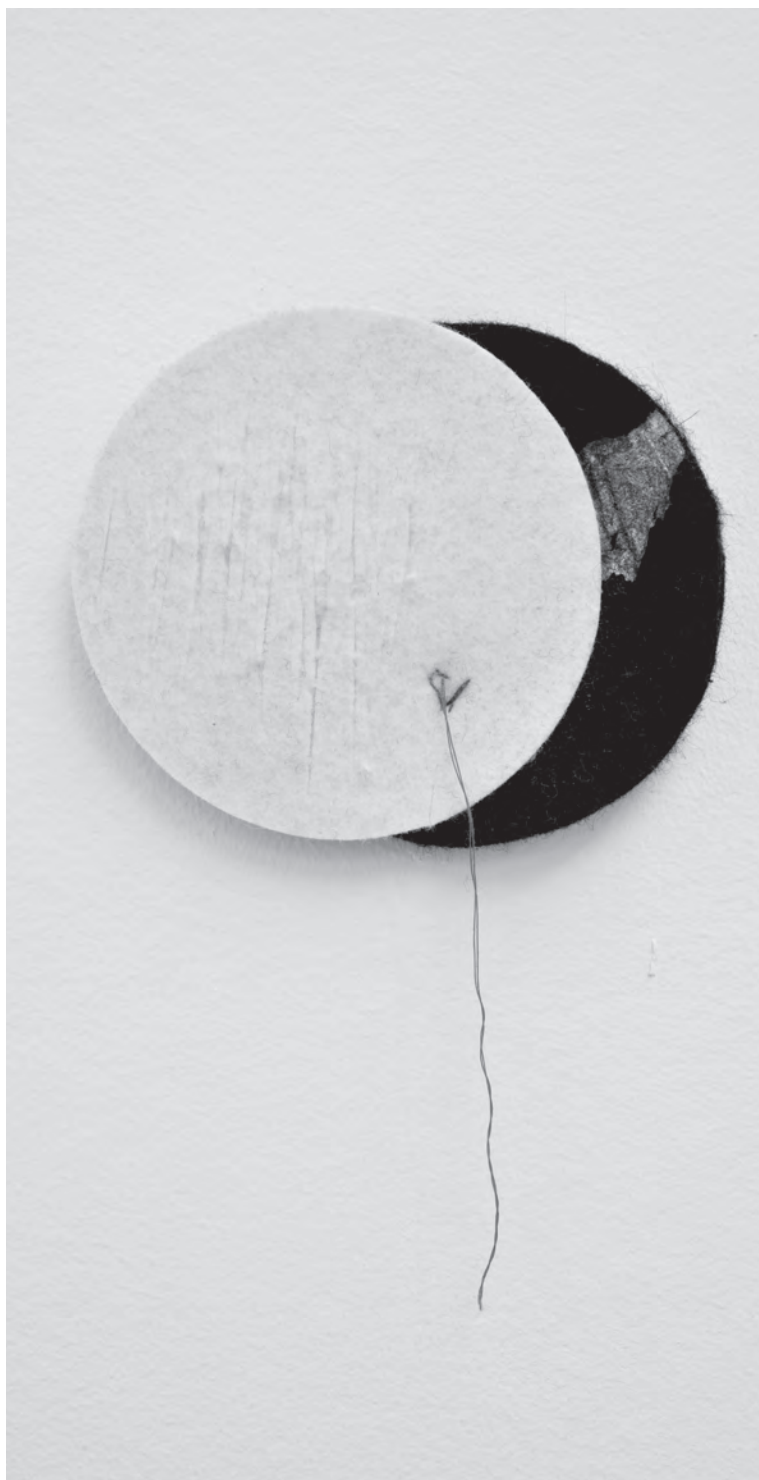
Művészet

Ha visszatérünk alapvető széptani fogalmaink antik, ógörög gyökereihez, gyakorta szembesülünk azzal, hogy azok szemantikai bázisa kisebb-nagyobb mértékben módosult, szegényedett vagy gazdagodott az idők folyamán. Így van ez az „aisthesis” esetében is, mely eredetileg ’érzéki megismerés’ jelentéssel bírt. *Egyaránt vonatkozott valamennyi érzékre: a látásra, a hallásra, a tapintásra, az ízlelésre és a szaglásra is.* Arisztotelész (még) ugyan erről az öt külső érzékről beszél, mindezek a nagyobb tökéletesség elérésének eszközei, melyek a tulajdonságok sokaságáról hoznak információt, ami megalapozza az igazság ismeretét. Ugyanakkor rangsorolja, osztályozza is őket, szerinte a külső érzetek között a látásnak és a hallásnak kiemelt szerepe van a megismerésben. A látás a legfontosabb forrásunk, azaz a „felsőbbrendű” érzék. „A látóképesség ugyanis sok és a legváltozatosabb fajtájú különbségről tudósít azáltal, hogy minden testnek része van a színekben. Így aztán az érzékelés közös tárgyait is a látás révén érzékeljük a leginkább. Közösnek nevezem a nagyságot, alakot, mozgást és a számot. A hallás meg csupán zajok különbségét és – keveseknél – a képzett hang különbségét érzékeli. Járulékosan azonban a hang nyújtja a belátás számára a legtöbbet. A beszéd ugyanis azáltal oka a tanulásnak, hogy hallható – de nem önmagában véve oka, hanem járulékosan. Nevekből áll ugyanis, és a nevek mindegyike szimbólum.”

Az esztétika újkori, 18–19. századi, művészetfilozófiaként való értelmezése továbbvitte az arisztotelészi örökséget: az „esztétikai tapasztalat” redukálását eredményezte, kizárólag azokra az érzékekre, amelyek a művészetekben szerepet kapnak: a látásra és a hallásra. Immanuel Kant volt az, aki *Az ítélőerő kritikájában* pontosított e kérdésben, a szépet elkülönítve a kellemestől. A szaglás és az ízlelés elválaszthatatlan a kellemes érzéstől: nem tudunk úgy érzékelni egy ízt vagy illatot/szagot, hogy ugyanabban a pillanatban ne éreznénk kellemesnek vagy kellemetlennek, „az ember szaglása [...] nem

KOZÁRI HILDA képzőművész 1964-ben született Magyarországon. 1997 óta Finnországban él. *Érzék-Graffiti* installációival, illetve *Levegőterápia* című kiállításával mutatkozott be a finn képzőművészeti életben. *Multi-szenzoriális munkáival a különböző érzékszervek együttes szerepét kutatja és mutatja be. Művészetben a LEVEGŐ, Helsinki, Budapest, Párizs illata* című installáció jelentette a fordulópontot. *Felnőtteknek, diákoknak, értelmi fogyatékosoknak, látássérülteknek is szervez workshopokat.*

SZILÁGYI ALADÁR közíró, szerkesztő (1943, Pankota). *Kolozsvárott* tanult filozófiát. *Publicista, a Kelet-Nyugat* egyik alapítója, később főszerkesztője. *Elbeszélései, kritikái, tanulmányai különböző hazai és magyarországi lapokban jelentek meg. Az Erport.ro* főmunkatársa, a *Várad* szerkesztője.

Kozári Hilda: Üzenet Szenes Zsuzsának, 2017,
gyapjúfilc, pamutcérna, papír, 22 karátos aranypor, illat,
10 × 12,5 cm, vastagság: 2-2,5 cm, a művész tulajdona

érez semmi szagot kellemes vagy kellemetlen érzés nélkül”. Kant szigorúan fogalmaz: ha a kellemeset le kell választanunk a szépről, akkor a kellemessel/kellemetlennel összenőtt szaglást és ízlést nem tekinthetjük az esztétikai ízlésítélet tárgyának.

Erre a talán hosszadalmasnak tűnő felvezetésre azért volt szükségem, mert számunk képzőművésze, Kozári Hilda egyike azoknak a kortárs alkotóknak, akik éppen az „aisthesis” visszaértelmezésével, az összérzéki tapasztalat visszanyerésével kísérleteznek. Horváth Gizella a *Kiterjesztett esztétikai tapasztalat a kortárs képzőművészetben* című tanulmányában, alapos esztétikatörténeti felvezetést követően, így fogalmaz: „Habár a művészet és az élet közötti határok eltörlése több 20. századi művészeti projekt része, elsősorban nem ez a szempont foglalkoztat itt, hanem annak a lehetősége, hogy a művészi kontemplációba beemelődjenek más érzékek is a látáson és a halláson kívül. (...) A következőkben olyan jelenségekre szeretnék rámutatni, amelyek anélkül hogy megváltoztatnák az esztétika leszűkített értelmezését, a már leírt keretek között megengedik az esztétikai tapasztalat kitágítását a tapintás, szaglás, ízlés irányába.” Az általa szemléltető példaként bemutatott alkotók között számunk képzőművésze is szerepel.

A Receptorok – Kozári Hilda multiszenzorális intervenciója az Antal–Lusztiggyűjteményben című kiállítás a Modem földszintjén tekinthető meg. Az anyagot a gyűjtemény kurátora, Nagy T. Katalin és Kozári Hilda válo-

gatta. A Finnországban élő művész akcióját *multiszenzorális intervenciónak* nevezi. Nem véletlenül, hiszen hosszú évek óta vizsgálja a különböző érzékszervek együttes szerepét. Az illatok és asszociációk tanulmányozásán kívül gondolkodását és művészetét leginkább a gyengén látó fiatalokkal létrehozott projektek befolyásolták. A Braille-írás gyakran megjelenik műveiben, különböző anyagokban és méreteken, sokszor játékos formában. Hilda arra törekszik, hogy a képek és szobrok a „kézzel fogható” megközelíthetőségen túl poétikus megoldásokkal tegyék lehetővé az alkotások hozzáférhetőségét. A látogatók minden érzéke aktiválódik, az agyban lévő receptorok közreműködésével *láthatjuk, hallhatjuk, szagolhatjuk, tapinthatjuk a műveket, egyes alkotások pedig akár az ízlelőbimbóinkat is beindíthatják.* A *Receptorok* elemei az imponáló Antal-Lusztig-gyűjtemény keretében kaptak bő teret. A kurátor és az alkotó párbeszédre törekedtek, a *Piros Illathoz* válogatták a vörös képeket, a *Paprika* munkához a sárgákat, a Braille-írásos művekhez Korniss pettyes képét, Lévay vakírásos munkáját, Keserü Károly petty-struktúráit; az illatok miatt került be Jagicza szappan-installációja. Az intervenció manapság egy általános kortárs művészeti módszer, mikor a művész meglehetősen szabadon és önkényesen garázdálkodik egy gyűjteményben vagy az elmúlt korok művészetében. A teljes sötétségbe borított, fekete falakkal burkolt szobor-teremben velünk látókkal szemben a világtalanok és a gyengén látók kerülnek előnybe. Az ott elhelyezett szobrok, kislasztikák ugyanis csak tapintás révén érzékelhetők, a rendelkezésünkre bocsátott túlámpákkal megtekinteni nem, legfeljebb csupán végigpásztázni voltunk képesek a szobrokat. Tudjuk persze, a művészetrecepció hagyományos, arisztotelészi értelmezésében a tapintás nem része a befogadásnak. Habár mind a festészet, mind a szobrászat esetében jelentőségek lehetnek a taktilis jellemzők (az anyag vagy a felület tulajdonságai), ezeket a szemünkkel és nem a kezünkkel fogadjuk be. A kiállítás szervezői viszont nemhogy tiltanak, hanem egyenesen felszólítanak arra, hogy a Modem „néző” pozícióhoz szokott vendégei szerezzenek új élményeket: simogassák meg a gyűjteményi szobrokat és szippantsanak nagyot az illatozó művekből...

Egy vele készült interjúban, amikor az általa *érzék-graffiti-műveknek* nevezett munkáiról faggatták, Kozári Hilda elárulta, hogy a vakok kommunikációs jelrendszerét, a

Szabó Dezső: *Retina*, 2007,
lakk, pigment, vászon,
60 × 45,5 × 4 cm,
Antal-Lusztig-gyűjtemény

Braille-írást alapul vevő alkotásaiban workshop formájában együtt dolgozott gyengén vagy egyáltalán nem látókkal. „Izgalmas dolog olyanokkal dolgozni, akik valamiben nagyon különböznek tőlem: úgy is mondhatnám, hogy valamiről többet tudnak, mint én – nyilatkozta. – A vakok például teljesen új perspektívákat tárnak fel az érzékelés komplexitásával kapcsolatban, és nagyon sok ezek közül csak úgy jön elő, ha együtt csinálunk valamit. Ez egy olyan viszony, ahol mindenki ad a másiknak valamit, és elégedetten tér haza az együttlét után. Ez az, amit nagyjából előre is lehet tudni, de gyakran megesik, hogy egyszer csak sokkal nagyobb tétje, eredménye lesz mindennek: például egy vak gimnazista életében először érzi úgy, hogy nincs kizárva a

vizuális kultúra területéről, sőt fontos szereplőjévé válik egy új folyamatnak, és ettől önbizalma lesz hétköznapi dolgokban is.”

A Modemben kiállított színes, illatozó korongjaihoz is alkotójuk kínál fogódzót: „Sokan azt gondolták, hogy az »illatos« munkáimnak maga az illat a lényege. Volt olyan újságíró, aki csodabogárként, »illatművészként« akart meghatározni. Többször hangsúlyoznom kellett már, hogy

*Kozári Hilda: Vita, 2015, installáció,
74 × 245 cm, réz, ø 20 cm,
a művész tulajdona*

képzőművészként fordulok más érzékszervekhez. Az érzék-graffitikkal azt szerettem volna bizonyítani, hogy a vizualitás kultúrája nem pusztán az, ami látható. Ezért az érzék-graffitikhez kitaláltam egy módszert, amelynek az alapja a Braille-írás, ami nagyon tetszett: gyönyörű, komplex jelrendszer, ami azonban mindig ugyanabban a méretben jelenik meg, ugyanúgy nyomják papírra, hiszen az emberi ujj méretéhez »szabott«. Hogy más dimenzióba kerüljön, kitaláltam egy öntapadós, filckorongos rendszert, ami szabadon falra ragasztható és illatosítható.”

Horváth Gizella vendégművésznünk munkásságának éppen erre a „szag-, illatpászma” vetületére figyel fel, amikor meg-

állapítja, hogy „Kozári Hilda munkáiban tanulmányozza az illatok hatását az érzelmekre és az emlékezetre. Az *AIR–Urban Factory Installation*ban rekonstruálta három város, Helsinki, Budapest és Párizs sajátos illatát, amelyet egy-egy nagy buborékba zár be, arra invitálva a látogatót, hogy lépjen be a várost idéző Szagbuborékba”. Sajnos, ez a földkerekséget bejárta, igen népszerűvé vált installáció nem látható, nem szimatolható a Modemben, viszont alapmunkának,

*Balra: Kozári Hilda: Üzenet Szenes Zsuzsának, 2017, filc, cérna
jobbra: Bokros Birman Dezső: Szenes Zsuzsa portréja, 1959, bronz*

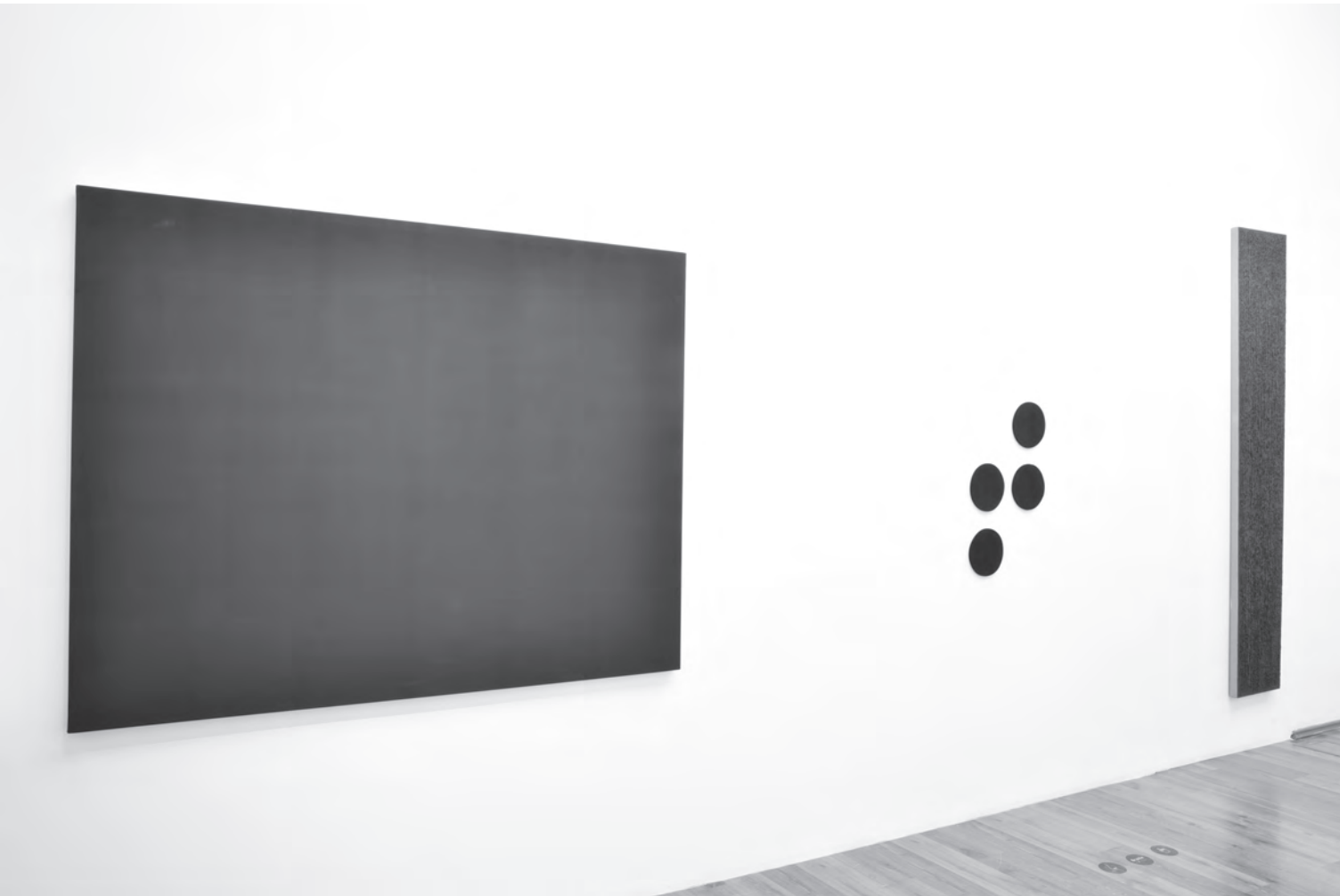
fordulópontnak számít Hilda művészetében. Három olyan város – Budapest, Helsinki és Párizs – illatát alakította ki, amelyek nagyon fontosak a számára, hisz bennük él, illetve élt, s így a létrehozott illatok személyes tapasztalatainak a sűrítményei. Azok számára, akik bebújhattak az azokat tartalmazó hatalmas, átlátszó „buborékok”-ba – amellet, hogy az illatok egy része nyilván ugyanahhoz a városhoz kötődő, s így egyfajta kollektív tapasztalattá vált élmény –, szintén a saját emlékeik idéződtek fel...

„Nálam a kiindulópont Helsinki levegője volt: kezdve 1995 nyarától, ahogy szerelmesen megérkeztem, rögtön a reptértől a szeles, hűvös tengerpartig... ezt az emléket szerettem volna érzékeltetni – vallotta a művész. – Olyan »nyelvet« választottam, aminek nincs kulturálisan elfogadott mértékegysége és szókinca a mindennapokban. Gondoltam, ha összehasonlítom Helsinki »buborék«-ját a képzeletbeli Budapest és Párizs levegőjével, ez talán közelebb visz mindenkit a köztük lévő különbségek játékos kipróbálásához, átéléséhez.

Az installációt magát először 2003-ban valósítottuk meg Helsinki Kortárs Művészeti Múzeumában, a különböző érzékszervek komplex kapcsolatát a képzőművészet legújabb eszközeivel bemutató *Érzékek/Terek* című kiállításon, amelyen iskolásoknak is csináltam workshopokat, ám a legmeglepőbb lelkesedést az értelmi fogyatékosoknál váltotta ki. Az iskolás osztályokkal időnként

nehéz átkapcsolni az érzékszervek hierarchiájának rendszeréből, viszont az értelmi fogyatékos csoportokkal a foglalkozások elejétől kezdve működött az előítélet-mentes, kulturális kényszer nélküli hozzáállás. Néhányuknak a szaglása is koncentráltan működik, ügyesen azonosítanak illatokat érzésekkel, emlékezettel, vizuális élményekkel. Rendkívüli helyzet alakult ki az ilyen speciális csoportokkal, időn-

re is rámutat. (...) Továbbra is folytatom ezt a munkát, az érzékszervek, észlelés, emlékképek és identitás kapcsolatának kutatását. Újabb munkáimban a látás képességének határait kutatom a fehérség meditatív mélységén keresztül, s ezzel a nagy

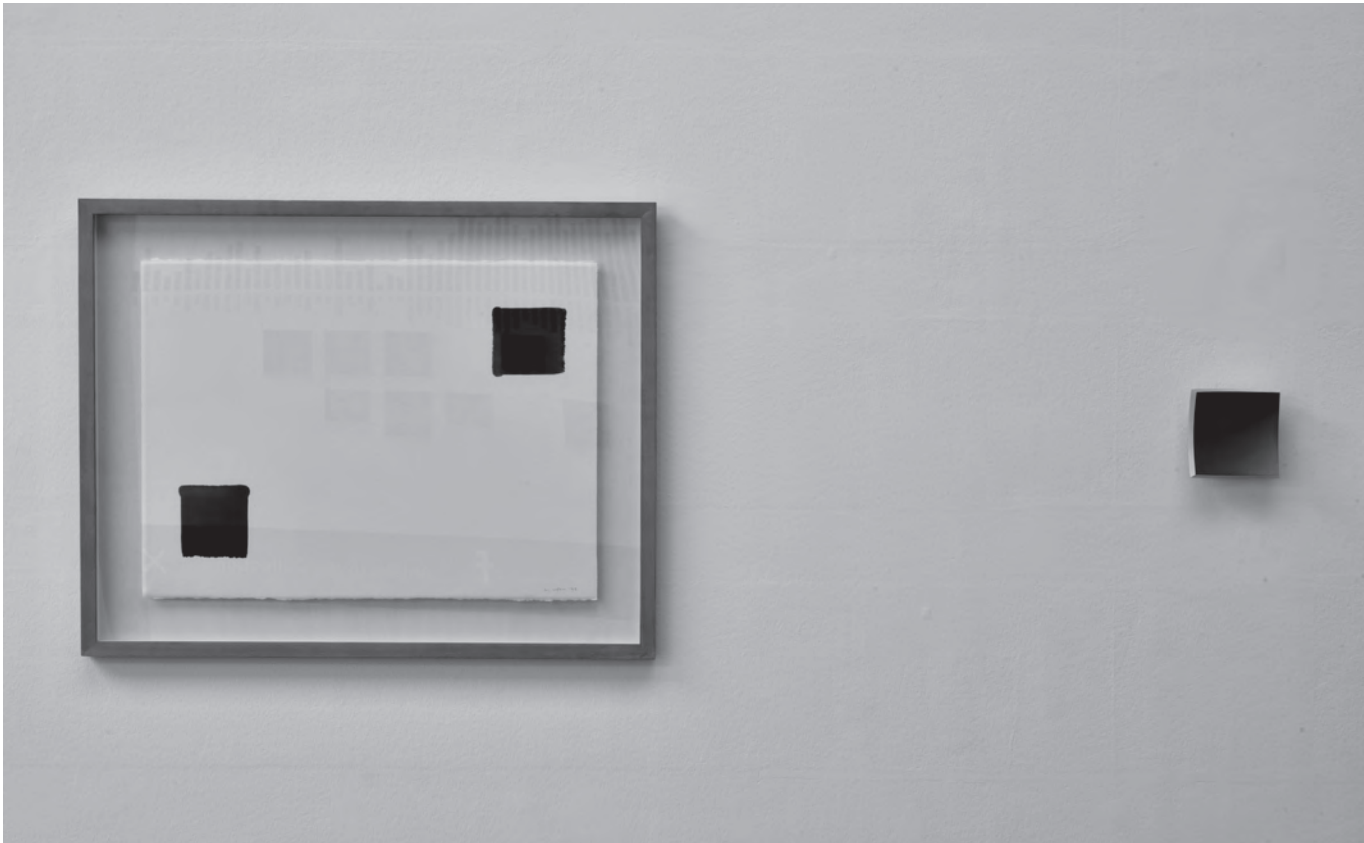

ként egészen eufórikus hangulat. Boldog voltam, úgy éreztem, hogy sikerült. Valóban igen komoly visszajelzés, hogy értelmi fogyatékos fiatalokra ilyen nagy hatással volt a munkám, hiszen ez egy többszintű – nem csak a képművészeti szférában megvalósítható – kommunikációs lehetőség-

installációk és közösségi munkák mellett fontossá vált számomra, hogy kisebb méretű, kézben fogható, személyesebb dimenziójú műveken dolgozzam.”

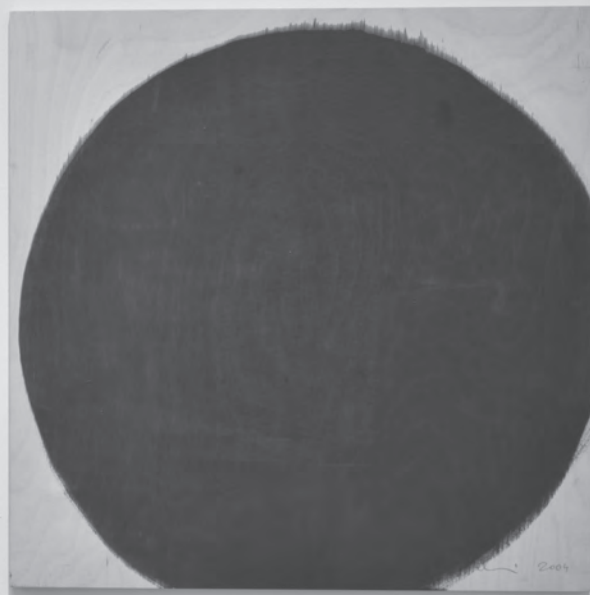
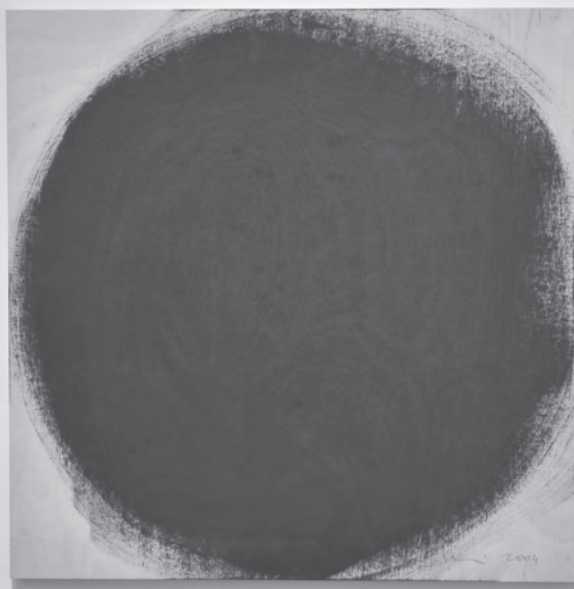
Jobbra fent: Lee Ufan (1936): Untitled (Cím nélkül), 1999, akvarell, papír, 570 × 750 mm, Antal–Lusztig-gyűjtemény

Heiner Thiel (1957): Untitled wz 11/10/528 (Cím nélkül wz 11/10/528), 2010, eloxált alumínium, 15 × 15 × 4 cm, Antal–Lusztig-gyűjtemény

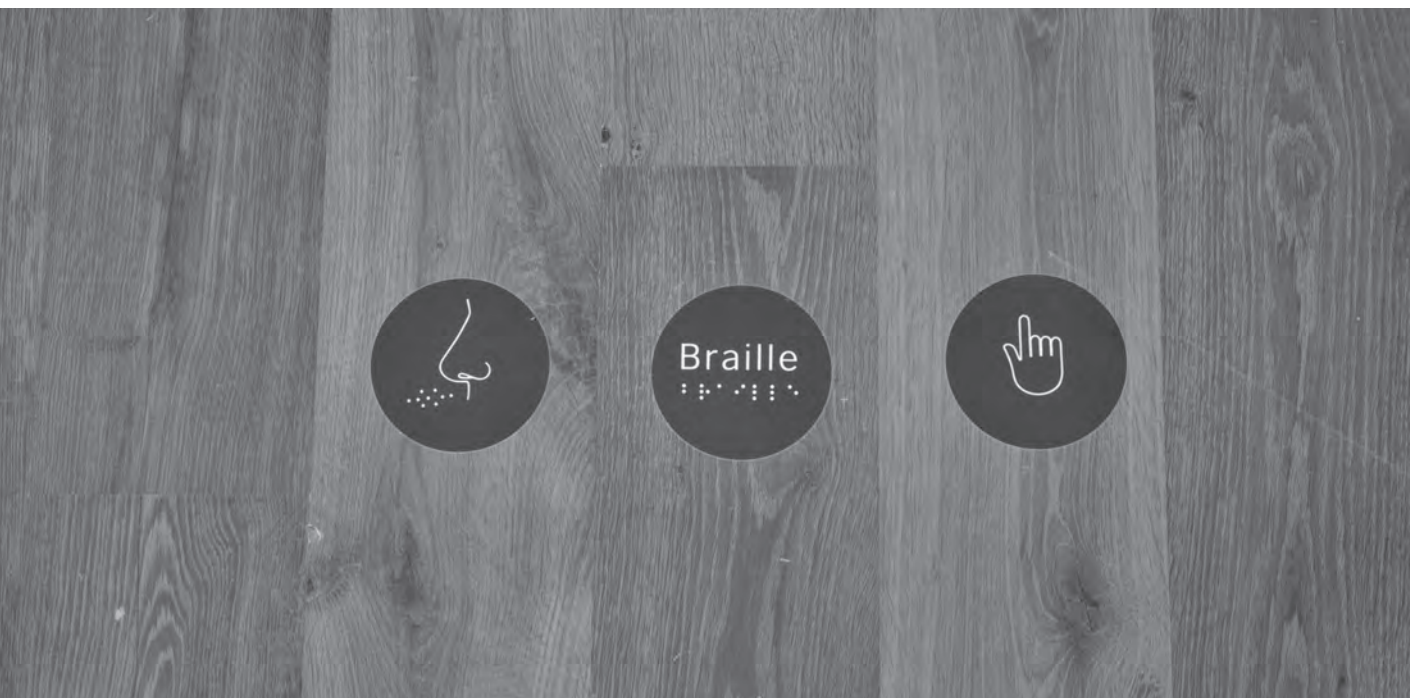

A falon: Ország Lili (1926–1978): Város a királyok korából I–III., 1965, olaj, vászon, 63 × 35 cm, Antal–Lusztig-gyűjtemény
A posztamensen: Kozári Hilda munkái

Kozári Hilda: Speed Seed, 2004, Fakátrány-sorozat, fa, finn fakátrány, 40 × 40 cm, a művész tulajdona

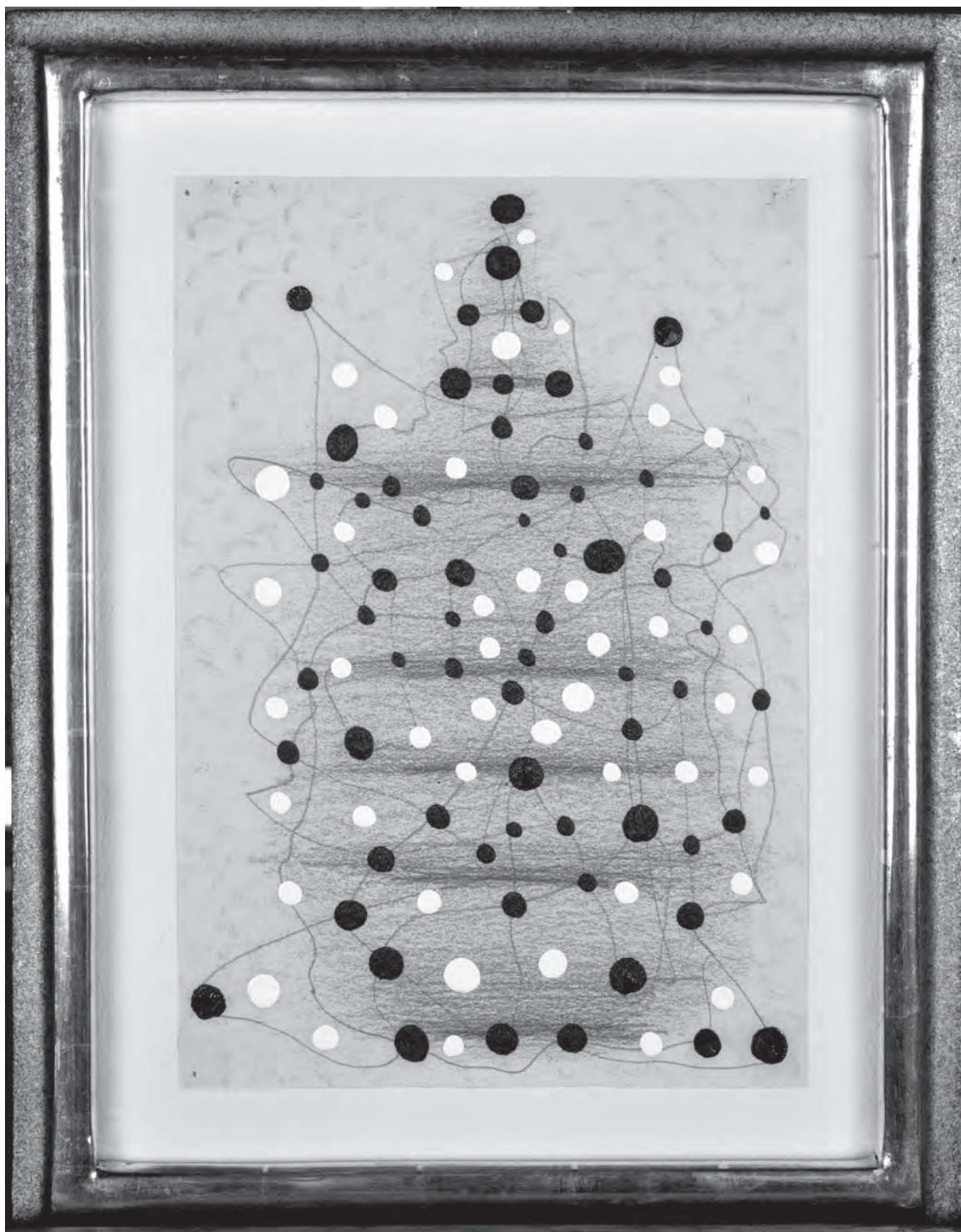
Tervalakritsi, Kátrányos medvecukor, 2004, Fakátrány-sorozat, fa, finn fakátrány, 40 × 40 cm, a művész tulajdona

Kozári Hilda: *Keittiötaika (Konyhavarázs)*, 2015, réz, gyapjúfilc, illatkeverék, ø 20 cm, vastagság: 9 mm, a művész tulajdona
Yö (Éjszaka), 2015, réz, illattal kezelt gyapjúfilc, ø 20 cm, vastagság: 9 mm, a művész tulajdona

Piktogramok a kiállításban,
design:
Bogdán Csilla

*Korniss Dezső: Pagodajáték, 1958,
kréta, ceruza, zománcfesték, papír,
226 × 157 mm, Antal-Lusztig-gyűjtemény*

